

การจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย
กรณีเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

The organization of recreational activities based on indigenous knowledge for
'early childhood' period: Case study of Tonhongsubtrict, PhromKhiri district
Nakhon Si Thammarat province

วราดี เลิศไกร* จรุงใจ มนต์เลี้ยง **และสุชาดา จิตกล้า***

Waradee Lertgrai , Jarungai Monlieng and Suchada Chitkla

บทคัดย่อ

การจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1.เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเล่นของเล่นภูมิปัญญาในการพัฒนาเด็กปฐมวัย 2.เพื่อศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัย จากการเล่นของเล่นภูมิปัญญากรณีเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียนหลังการจัดกิจกรรมการใช้ของเล่นภูมิปัญญาในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญา มี 2 แบบ คือการจัดกิจกรรมแบบในร่ม ได้แก่หมากเก็บและหมากขุมครูต้องเตรียมความพร้อมทั้งอุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละช่วงอายุ และค่อยๆ ใช้กฎกติกาการเล่นโดยครูหรือเด็กรุ่นพี่ มาร่วมเล่นแบบใกล้ชิดในระยะแรก เมื่อเด็กได้เรียนรู้และเล่นได้สนุกสนานแล้ว จึงปล่อยให้เล่นกันอย่างอิสระ ส่วนการจัดกิจกรรมเล่นกลางแจ้งใช้ของเล่นภูมิปัญญา ได้แก่ ม้าก้านกล้วย เต้นกะลา และเดินทงโย่ง รูปแบบการจัดกิจกรรมจะต้องมีขั้นตอน เริ่มจากการให้เล่นม้าก้านกล้วยก่อนจนเด็กเล่นได้คล่องสนุกสนานทำให้การทรงตัว และพัฒนาการด้านอื่นๆ มีความพร้อมจึงให้เล่นเดินกะลาที่ต้องเรียนรู้พัฒนาการทรงตัวระยะหนึ่งจึงให้ฝึกเดินทงโย่งและผลการศึกษาพัฒนาการจากการเล่นของเล่นภูมิปัญญาพบว่า เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก มือได้เคลื่อนไหว สัมผัสรับรู้ให้เกิดการคิด การใช้สายตากับการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กันพัฒนาการทางอารมณ์ที่ฝึกการรอคอยฝึกความอดทน และเรียนรู้เรื่องกติกาสังคม การปรับตัวกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นขณะที่ของเล่นกลางแจ้ง ช่วยให้เกิดพัฒนาการของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ การทรงตัว การเคลื่อนไหว การจับถือ พัฒนาการทางสังคมระบบขั้นตอนการเคลื่อนไหว ร่วมกิจกรรมกลุ่มโดยภาพรวมของเล่นภูมิปัญญาสามารถพัฒนาเด็กแบบบูรณาการทุกด้านอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน

คำสำคัญ : ของเล่นภูมิปัญญา การพัฒนาเด็กปฐมวัย

* อดีต ประธานหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

** อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

***อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Abstract

The organization of recreational activities based on indigenous knowledge for ‘early childhood’ period has the following objectives:

1. To study the recreational activities that is based on indigenous knowledge to enhance development of children in early childhood period.
2. To study the development process of children in early childhood years from their play-based activities based on indigenous knowledge. The use of qualitative research is beneficial in analyzing and synthesizing the lessons derived from indigenous activities.

The results of the research demonstrated that indigenous-based play can be distinguished into 2 types: indoor and outdoor plays. Indoor plays such as ‘MaakGeb’ or Jackstone, and ‘MaakKhum’ or Mancala, are quite common. The facilitator (in most cases, teachers) must prepare the relevant items and play the game(s) as an example and chaperoning them at first. When the children fully comprehended the rules, then the adults may allow ‘free play’ period. Outdoor plays such as ‘Mah-Khankluay’ or Banana Leaf Horse, “Dern Kala” or balancing on the coconuts, and “Derntongyhong.” The design in which the activities unfolds begin with the Mah-KhanKluay first, until the children are comfortable with this play and at the same time, improving their balance and coordination and other aspects of development. Then, the activity proceeds to the second play which is “Dern Kala” that will further aids in coordination and balance development before experimenting with “Derntongyhong.” The results of recreational play development based on indigenous knowledge revealed that it helped improve fine motor development, hand-eyes coordination, emotional developments, social skills, and adaptation to various situations. Outdoor plays supported gross motor development including balancing, carrying and holding, social skills, and sequencing skills. Group-based movement activities overall enhanced recreational development in continuous aspects both at home and at school.

Keywords: Indigenous play, Early childhood development

บทนำ

การจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยปฐมวัย เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กในวัยนี้ พัฒนาการทาง ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็ก ซึ่งอยู่ในวัยเริ่มต้น กำลังเจริญเติบโต พ่อแม่และผู้ปกครอง จึงควรให้ความสำคัญกับการเตรียมเด็กให้มีความพร้อมอย่างมาก โดยการให้ความสนใจ ติดตามการ พัฒนาการของเด็กอย่างใกล้ชิด สถานศึกษาระดับปฐมวัย ทั้งฝ่ายบริหารและครูผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ครบถ้วนทุกด้านอย่างเหมาะสมกับความเจริญเติบโตและสภาพสังคมของเด็ก

ของเล่นเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยจากโรงงานส่วนใหญ่จะทำได้ด้วยวัสดุสังเคราะห์ที่มีสารเคมีเป็นส่วนประกอบ ราคาแพง การเล่นจะเป็นไปตามคู่มือการใช้ และถูกออกแบบมาให้เด็กเล่นตามที่คู่มือกำหนด ผลการพัฒนาจะอยู่ในกรอบของกิจกรรมนั้น ไม่สามารถประยุกต์พัฒนาบูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และ สภาพแวดล้อมของเด็กเป็นผลให้การพัฒนาการของเด็กจะขาดการต่อเนื่อง เชื่อมต่อจากที่บ้าน เพราะเด็กจะได้เล่นของเล่นเฉพาะเวลาที่ครูให้เล่น และจำนวนของเล่นก็จำกัดตามงบประมาณของโรงเรียน เด็กไม่สามารถนำไปเล่นต่อที่บ้าน หรือในช่วงเวลาที่อยากจะเล่นได้

ของเล่นภูมิปัญญา เป็นการพัฒนาสะสมบ่มเพาะจากคนรุ่นก่อนๆ ที่ต่อเนื่องเรื่อยมา และมีการปรับปรุงพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจของชุมชน การเล่นของเล่นภูมิปัญญาจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารสถานศึกษา เห็นความสำคัญและเกิดการมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญาเป็นการสนับสนุนพัฒนาการเด็กแบบองค์รวมทั้งสมอง จิตใจ และมือ (head heart and hand) ตามแนวความคิดของ วอลดอร์ฟ (ฟากว้าง กลุ่มการศึกษาวอลดอร์ฟ เชียงใหม่) นอกจากนั้นยังเป็นการสนับสนุนการพัฒนาแบบสมดุลให้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน ของ

เล่นภูมิปัญญามีประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพสังคม ชุมชนของเด็กหลายประการ

ปัจจัยการผลิต มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทุกชุมชนสามารถจัดหา มาผลิตหรือสร้างขึ้นได้เองในชุมชน ส่วนใหญ่จะมีต้นแบบที่คนรุ่นก่อนๆ ใช้อยู่ หรือเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน มาสร้างขึ้นใหม่และยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาท โดยแสวงหาความคิดเห็น สร้างพัฒนาขึ้นมา ทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเตรียมอุปกรณ์ รวมถึงการฝึกเทคนิคทักษะการเล่นให้กับเด็กและยังมีโอกาสให้ทางบ้านและคนในชุมชนได้เพิ่มเติมพัฒนาของเล่นภูมิปัญญาเป็นของเล่นในชุมชนต่อเนื่องจากโรงเรียน

ของเล่นภูมิปัญญาเป็นของเล่นในชุมชนราคาถูก หาง่ายของที่นำมาใช้ในการผลิต ส่วนใหญ่จะได้มาจากของเหลือใช้จากการเกษตร เช่น ก้านกล้วย ก้านหมาก ลูกยางพารา ดินเหนียว สิ่งเหล่านี้เด็กจะคุ้นเคย พบเห็นเป็นประจำ การสนับสนุนเอาสิ่งของประเภทนี้มาใช้ประดิษฐ์ มาสร้างสรรค์เป็นของเล่นขึ้นมา จะมีส่วนกระตุ้นและผลิตของเล่นให้เด็กได้นำสิ่งเหล่านี้ มาคิด พัฒนาสร้างสรรค์วิธีการเล่นและผลิตของเล่นใหม่ อีกทั้งยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปัจจัยการผลิตที่มาจาก การเกษตร ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่มีสารเคมีเจือปน หรือมีน้อยมาก ของเล่นภูมิปัญญา ยังจะช่วยลดการนำเข้าของเล่นจากโรงงานที่มีส่วนผสมจาก สารสังเคราะห์ต่างๆ ที่มีสารเคมีที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเด็ก และเมื่อชำรุด เสียหายจะเป็นขยะมลภาวะต่อไป ขณะที่ของเล่นภูมิปัญญาที่มาจากวัสดุธรรมชาติ จะย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยที่เป็นประโยชน์ต่อพืช ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดต่อเนื่องไปสู่คนรุ่นต่อไป ของเล่นภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนคิดขึ้นมา เพื่อพัฒนาและสร้างความสนุกสนาน เพลินเพลิน และพยายามใช้สิ่งของที่มีอยู่ให้เป็นของเล่นเด็ก เพื่อพัฒนาลูกหลานให้มีกิจกรรมพร้อมๆ สอดแทรกเอกลักษณ์ของชุมชน สังคม และประเพณีต่างๆ

ให้เด็กได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการเล่นของเล่น เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้กับคนรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรม การเล่นของเล่นภูมิปัญญาในการพัฒนาเด็กปฐมวัย
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัย จากการเล่นของเล่นภูมิปัญญา

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ เพื่อนำมาสังเคราะห์ ถอดบทเรียนการใช้ของเล่นภูมิปัญญาในการจัดกิจกรรม พัฒนาการเด็กปฐมวัย และศึกษากระบวนการบริหารจัดการที่ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการเรียนรู้การจัดการแก้ปัญหาการจัดการศึกษา

1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัย และเอกสารราชการ ตำราที่เกี่ยวข้องต่างๆ นำมาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา เป็นแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแนวทางสนทนา (discussion guideline) การศึกษาเอกสารจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีคิด วิธีการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลทอนหงส์ โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการนำของเล่นภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

1.2 ศึกษาจัดเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการศึกษาสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้พัฒนาการของเด็กโดยใช้ของเล่นภูมิปัญญา ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมรอบทิศทาง 360 องศา เป็นระยะๆ แล้วบันทึกภาพปรากฏการณ์เหตุการณ์ที่น่าสนใจการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ

กับครูผู้สอน อาจารย์ และนักศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และผู้ปกครองที่ร่วมสังเกตการณ์ ปรากฏการณ์การจัดกิจกรรมให้เด็กเล่นของเล่นภูมิปัญญา โดยสนทนาสอบถามรายละเอียด และประเด็นเกี่ยวข้องและการสนทนากลุ่มในสองระดับ คือสอบถามข้อมูลและความเห็น (focus group interviews and focus group discussions) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในหลากหลายมิติ (Ann, R.J. Briggs, 2012)

1.3 ถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญาพัฒนาเด็กภูมิปัญญาการนำแนวความคิดพัฒนาการจัดการแบบเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้นำหลักคิดทฤษฎีทางวิชาการมาใช้ในการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

- 1) ศึกษาบริบทและปัจจัยการนำของเล่นภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

2) วิธีเก็บข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ โดยสำรวจของเล่นภูมิปัญญา สังเกตรอบทิศทาง สัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์กลุ่ม แบบย้อนประวัติ (ex-postfacto approach) การสนทนาเพื่อสัมภาษณ์ใช้ภาพถ่าย ร่องรอยเหตุการณ์ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม โดยใช้ของเล่นภูมิปัญญาพัฒนาเด็กปฐมวัย (ปัญญา เลิศไกร, 2552)

3) จัดกลุ่มข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล โดยใช้หลักทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงระบบ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้หลักการตรวจสอบสามเส้า

4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบจากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม มาจัดหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีพัฒนาการเด็กปฐมวัย ทฤษฎีการเรียนรู้เด็กปฐมวัย มา

วิเคราะห์การเชื่อมโยงปัจจัยจากข้อมูลที่มีอยู่ สู่ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากเล่นของเล่น ภูมิปัญญา แล้วนำมาวิเคราะห์ซ้ำ โดยจัดสัมภาษณ์ วิเคราะห์การประชุมผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (focus group analysis) แล้วสังเคราะห์เชิงสรุป

2. เครื่องมือการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมการจัดกิจกรรม การเล่นของเล่นภูมิปัญญา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (Barney, G. Glser, 1978) ขณะที่เด็กกำลังเล่น และหลังเล่นของเล่นภูมิปัญญา แบบรอบทิศทาง 360 องศา การสัมภาษณ์รายบุคคลและสัมภาษณ์ กลุ่ม การจัดกลุ่มสนทนา หรือสัมภาษณ์วิเคราะห์ (focus group discussion and focus group analysis) เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ให้ได้ข้อมูลครบถ้วน เป็นจริง

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลจาก แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน อย่างน้อย 3 ลักษณะ จาก 4 ลักษณะคือ ที่มาของข้อมูล กระบวนการสืบสวน หาข้อมูล ทฤษฎีที่เป็นแนวการหาข้อมูล และ วิธีการหาข้อมูล (Briggs, Coleman and Morrison, 2012) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ทำให้มั่นใจว่าได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงมากที่สุด น่าเชื่อถือที่สุด

4. การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant)

ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดกิจกรรม และ ติดตามผลการพัฒนาการหลังจากการเล่นของเล่น ภูมิปัญญา โดยมีประชากรเป้าหมายหลักคือ ครู ผู้ช่วยครู และผู้ที่ร่วมจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญา เพื่อค้นหารูปแบบ เทคนิควิธีการเตรียมการ การจัด กิจกรรม การติดตามผลการจัดกิจกรรมและ พัฒนาการเด็ก

การนำเอาภูมิปัญญาเกี่ยวกับของเล่น เด็ก ที่เหมาะสมมาประยุกต์กับการจัดการโครงการ กิจกรรมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในการจัดการ

ศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) คือ ค้นหาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ เป้าหมายการวิจัยคือครู ผู้ร่วมจัดกิจกรรม อาจารย์ นักศึกษาจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และ ติดตามเชื่อมโยงแหล่งข้อมูล (snow ball) ที่ เกี่ยวข้องกับของเล่นภูมิปัญญา ไปยังผู้ให้ข้อมูลคน อื่นๆ จนได้ข้อมูลครบถ้วน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การถอดบทเรียนจากการเรียนรู้หลัง ปฏิบัติการ หรือหลังจากจัดกิจกรรมของเล่นภูมิ ปัญญาให้กับเด็กปฐมวัย ของแต่ละโครงการละ กิจกรรมแล้วเสร็จ (after action review) เป็นการ วิเคราะห์บทเรียน ประสพการณ์หลังการทำงาน ถูกนำมาจัดระบบเพื่อการพัฒนา (ลัญจกร นิล กาญจน์, 2557)

2) การถอดบทเรียนด้วยรูปแบบการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ (peddler model) ผู้วิจัยได้ นำเอาผลจากการถอดความรู้เบื้องต้น มาจัดกลุ่ม ถอดบทเรียนร่วมกัน เป็นกระบวนการทวนซ้ำ เพื่อให้การถอดบทเรียนสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ ขั้นตอนของการเรียนรู้จากการปฏิบัติจาก แนวคิดของ Peddler ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และ พัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบต่อไป (ปัญญา เลิศไกร, 2553)

3) การถอดบทเรียนด้วยรูปแบบ (action learning model) ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการ ถอดบทเรียนจาก “Action Learning Model” ได้ สรุปรูปแบบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญคือ การวิเคราะห์ ปัญหา (problem analysis) การจัดทำแผนปฏิบัติ การและลงมือปฏิบัติตามแผน (action planning & implementation) การตัดสินใจดำเนินการใน ขั้นต่อไป (decisions on next step) และการคิด ไตร่ครวญและการประเมินผล (reflection and evaluation) โดยผู้วิจัยจัดคัดเลือกบุคคลที่เป็น ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องที่ศึกษา (Kolb, 1984). คือทีมครูผู้สอนผู้จัดกิจกรรมของ เล่นภูมิปัญญา อาจารย์ และนักศึกษาจากหลักสูตร

การศึกษาปฐมวัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่ร่วมจัดกิจกรรม ร่วมสังเกต รอบทิศทาง 360 องศาและปราชญ์ภูมิปัญญาชุมชน ที่มีส่วนร่วมการเกี่ยวกับการจัดทำ จัดหาของเล่นภูมิปัญญาในการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กปฐมวัย

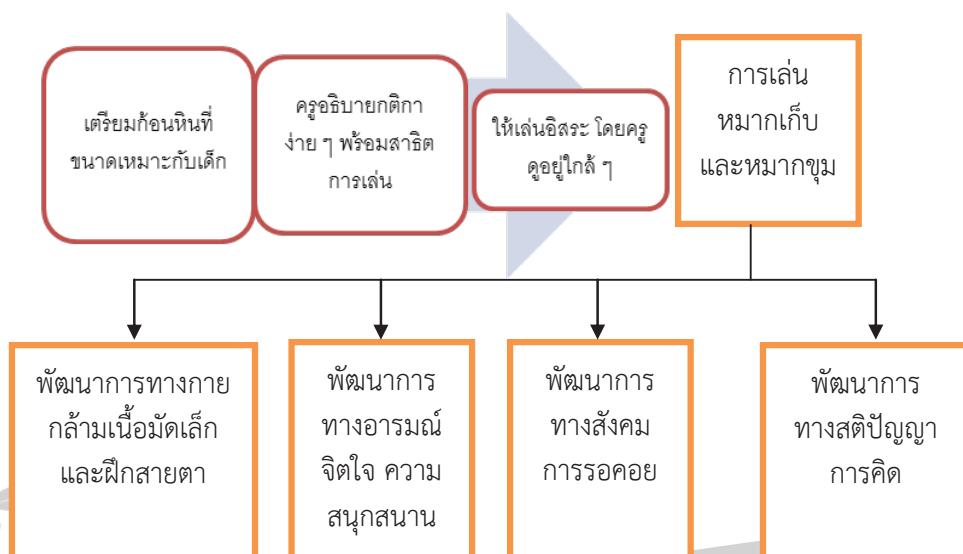
เนื้อหา

การจัดกิจกรรมของเล่นภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย กรณีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะผู้วิจัยได้ศึกษาของเล่นภูมิปัญญา 2 กลุ่ม คือกลุ่มของเล่นในร่ม ได้แก่ การเล่นหมากเก็บ และการเล่นหมากขุม กลุ่มของเล่นกลางแจ้ง ได้แก่ ม้าก้านกล้วย เดินกะลา และเดินทงโยง

ผลการศึกษาการจัดกิจกรรม การเล่นของเล่นภูมิปัญญาในการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัย จากการเล่นของเล่นภูมิปัญญา โดยการสังเกต สัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมพบว่า

กลุ่มของเล่นในร่ม จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน จัดกิจกรรมการเล่นหมากเก็บของเด็กปฐมวัยพบว่าหมากเก็บ ครูได้เตรียมก่อนหिनจำนวนหนึ่งมาแจกเด็ก ซึ่งก่อนหिनนั้นมีขนาดไม่ค่อยเท่ากัน

บางลูกมีเหลี่ยมแหลม เด็กบางคนไม่เข้าใจกติกาการเล่น ครูควรจะต้องพิจารณาขนาด จำนวนให้เหมาะกับเด็กแต่ละคน แต่ละกลุ่ม การถ่ายทอดกติกา เทคนิควิธีการเล่น ครูต้องสาธิตการเล่นในเบื้องต้นกับเด็กก่อน พร้อมๆ กับอธิบายและให้โอกาสเด็กได้ทดลองไปเรื่อยๆ เด็กปฐมวัยยังไม่จำเป็นที่จะเน้นย้ำเรื่องเกี่ยวกับจำนวนหมากเก็บ เน้นให้เด็กได้สนุกกับการเคลื่อนไหวโยนหมาก (หिन) รับหมาก (หิน) เมื่อเด็กเริ่มทำได้ และรู้สึกสนุกแล้วค่อยๆ อธิบายกติกาเพิ่มเติมที่ละนิดๆ พร้อมๆ กับการเล่นไปเรื่อยๆ ส่วนหมากขุม ครูได้เตรียมรางหมากขุมและลูกแก้วไว้จำนวนหนึ่ง กิจกรรมนี้ไม่ซับซ้อนมากนัก ครูต้องสาธิตวิธีการเล่น แล้วแบ่งกลุ่ม ครูเปิดโอกาสให้เด็กทดลองเล่นด้วยตนเอง โดยครูแนะนำอยู่ใกล้ๆ กติกาการเล่นในช่วงแรกๆ ไม่เน้นมากนัก เมื่อเด็กเล่นจนคล่องแล้วค่อยๆ อธิบายกติกาเพิ่มเติม (Kolb, D.K., 1984). โดยภาพรวม การเล่นหมากเก็บ หมากขุม ครูจะต้องจัดเตรียมการให้เหมาะกับเด็กและกลุ่มเด็กตามลักษณะเฉพาะ สนับสนุนให้เด็กได้เล่นทุกวัน วันละ 20-30 นาที ตามแต่ละดวง การที่เด็กได้เล่นทุกวัน จะทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่น มั่นใจในกติกา และได้มีโอกาสพัฒนา ทักษะ การเล่น นำไปสู่พัฒนาการด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการจัดกิจกรรม การเล่นหมากเก็บเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

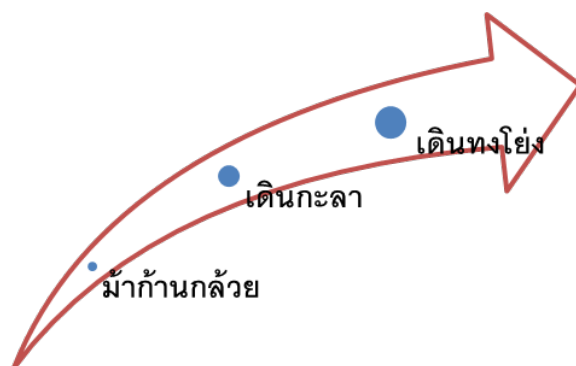
การเล่นทำให้เกิดพัฒนาการกล้ามเนื้อเล็ก (กิตยวดี-อัญญมณี บุญเชื้อ, 2551) เมื่อได้เคลื่อนไหวสัมผัส เกิดการเรียนรู้ส่งผลให้คิด ความสนุกสนาน จากบรรยากาศการเล่นช่วยให้การควบคุมสติ อารมณ์ สังคม ตามมาเพราะ การเล่นท่ามกลาง เพื่อนที่นั่งรอ และรอเพื่อน จะเกิดพัฒนาการด้านการปรับตัวเมื่อเล่นได้ระยะหนึ่ง จะมีการ คิดวางแผน และเรียนรู้หลังจากพยายามทำตาม แผน ทำให้เข้าใจธรรมชาติ ระบบแวดล้อมต่างๆ เกิดแรงบันดาลใจที่จะคิดจะทำให้ดีขึ้น ตามแบบ การเรียนรู้ไฮสโคป (วรนาท รักสกุลไทย, 2555)

กลุ่มของเล่นกลางแจ้ง จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน กิจกรรมม้าก้านกล้วย เป็นกิจกรรมที่ เด็กปฐมวัยสนุกสนานมาก เมื่อได้เล่นครั้งแรก เด็กๆ จะระมัดระวังและไม่กล้าแสดงออก เมื่อครู สร้างแรงจูงใจ เสริมพลังโดยกระตุ้นให้เด็กเกิด จินตนาการบทบาทสมมติ กำลังขี่ม้า ฝึกให้ร้อง เสียงม้า เด็กก็มีความสุข เมื่อออกวิ่ง เวลาเลี้ยว มีการเอียงตัว ร้องเป็นเสียงควมม้าบ้าง เสียงม้าร้อง บ้าง การเล่นม้าก้านกล้วย ส่งเสริม ให้พัฒนาการ ทางร่างกาย กล้ามเนื้อมัดใหญ่ในการวิ่ง การทรงตัว พัฒนาการทางสติปัญญาในการจินตนาการ และ ทางสังคมขณะเล่นอยู่กับเพื่อนๆ มีการพูดคุย ขวน

เพื่อนให้วิ่งตามและฝึกกระบวนการคิดและกำหนด ทิศทางเลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา

กิจกรรมการเดินกะลา เป็นกิจกรรมที่ อุปกรณ์มีผลต่อบรรยากาศและการเดินของเด็ก มาก ถ้ากะลาใหญ่หรือเล็กเกินไปสำหรับเด็ก ทำให้การทรงตัวเด็กไม่สะดวก ความยาวของเชือก ขนาดและขนาดของเชือก ก็มีผลต่อการเดินของเด็กมากการเดินกะลา ช่วยการทรงตัว และพัฒนา กล้ามเนื้อส่วนขา มือ การใช้สายตา การคิดเพื่อ แก้ปัญหาการทรงตัว และยังสร้างความสนุกสนาน จิตนาการขณะเดินเด็กจะเปล่งเสียงเดินกุกกัก ไป ตามจินตนาการของแต่ละคน

เดินทงโย่ง (ทงโย่ง ภาษาถิ่นใต้ มาจาก คำว่า ทง หมายถึง ตั้งหรือทรงตัวให้ตรง โย่ง หมายถึง สูง ทงโย่ง หมายถึง การเดินบนที่สูง ตัวตรง) เป็นกิจกรรมที่เน้นการทรงตัว การ เคลื่อนไหวที่ต้องใช้ทักษะ การลองผิดลองถูกจะ ทำให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาความคิดและการ ปรับตัว กิจกรรมนี้ค่อนข้างยากและท้าทายมาก การที่เด็กสามารถผ่านปัญหาและปรับตัวไป จะ เกิดแรงบันดาลใจ แรงจูงใจให้มีความกล้าเรียนรู้ ส่งผล ให้เกิดพัฒนาการทางร่างกายหลายส่วน เกิดพัฒนาการทางความคิด อารมณ์ตามมา

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการจัดกิจกรรม การเล่นกลางแจ้งภูมิปัญญาพัฒนาเด็กปฐมวัย

กิจกรรมม้าก้านกล้วย เดินกะลา และ เดินทงโย่ง เป็นกิจกรรมเน้นการเคลื่อนไหว การทรงตัว

พร้อมๆ กับทำให้เกิดพัฒนาการทางร่างกายตาม ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายของ อาร์โนลด์กีเซลล์ ที่

กล่าวว่า พัฒนาการทางร่างกายกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการหลายด้าน (เยาเวา เดชะคุปต์, 2542) คือ พฤติกรรมการเคลื่อนไหว ทำให้ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ที่ช่วยพัฒนาการทรงตัว การยืนเดิน นั่ง การใช้สายตา การจับถือ การเล่นส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ การขี่ม้า การเข้าใจระบบสังคมกับเพื่อนๆ เด็กจะพัฒนาและปรับตัวทางสังคมได้อย่างมั่นใจกระบวนการเรียนรู้ของเล่นภูมิปัญญา มีโอกาสถ่ายทอดยังเพื่อน และมีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งในพฤติกรรมสังคมกับคนในครอบครัว

ผลการเรียนรู้โดยภาพรวม การนำของเล่นภูมิปัญญา จะทำให้เกิดบรรยากาศสนุกสนานตามสภาพธรรมชาติของเด็ก ที่เด็กสามารถนำไปเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่บ้านและในชุมชน สนับสนุนให้เกิดความใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว เพราะสามารถนำเอารูปแบบไปเล่นต่อที่บ้าน และกับเพื่อนบ้าน กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มนำสิ่งของรอบๆ ตัวมาประยุกต์เป็นของเล่นได้มากขึ้น การเรียนรู้จึงเกิดกับเด็กอย่างต่อเนื่อง แม้ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนหรือในห้องเรียน และรูปแบบการเล่นจะกระจายออกไปในชุมชน (Roger, 1983)

การเรียนรู้ของเล่นภูมิปัญญา จะส่งผลให้ผู้ปกครอง และคนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การทำของเล่น เป็นการเชื่อมระบบความสัมพันธ์ ความผูกพันทางสังคม คุณธรรม จริยธรรมในการช่วยเหลือ แบ่งปันให้เด็กได้เห็น ได้รับรู้ จะเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ใกล้ชิดที่เกิดขึ้นนำไปสู่ครอบครัวที่อบอุ่น สังคมที่เป็นมิตร เกิดแนวคิดจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้เด็กได้เห็น เก็บจำ นำไปใช้ต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

การจัดกิจกรรมการเล่นของเล่นภูมิปัญญา เป็นกิจกรรมที่โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถจัดได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมากนัก แต่จะเน้นความร่วมมือ การมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง คนใน

ชุมชนให้มีโอกาสนำเอาภูมิปัญญามาคิด ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม กระบวนการพัฒนาภูมิปัญญา เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในความคิดของบุคคลอยู่เสมอ โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาเรื่องปัจจัยการดำเนินชีวิต ปัจจัยด้านอาชีพ ที่มีข้อจำกัดต่างๆ ทำให้ต้องดิ้นรนแก้ปัญหา และหาแนวทางใหม่ๆ จึงใช้ภูมิปัญญา ฐานความรู้ที่มีอยู่คิดค้น ลองผิดลองถูกอยู่อย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดออกมา ช่วยเพิ่มศักยภาพและความพร้อมในการดำเนินชีวิต และทำกิจกรรมต่างๆ (กฤตพร แซ่แง สายจันทร์, 2558) โรงเรียนขนาดเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน จะมีโอกาสและศักยภาพสูงในการใช้แนวคิด การพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้วยการระดมทรัพยากรชุมชน ต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่เชื่อมั่นในผู้นำและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา (สุภิญญา เทียนขาว, 2558)

ข้อเสนอแนะ

การจัดการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพขององค์กร และบุคลากรในหน่วยงานบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มีผลโดยตรงต่อคนในชุมชน การสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในนำภูมิปัญญา ทรัพยากรในชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็ก จะเกิดผลในด้านการพัฒนาคนในชุมชนด้วย

1. ผู้นำองค์กรในชุมชน (องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานราชการระดับอำเภอ) สนับสนุนให้ผู้นำภูมิปัญญาชุมชนมาสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็ก

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรสนับสนุนการนำภูมิปัญญา จัดกิจกรรมเรียนรู้ด้วยการสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์มาต่อยอดภูมิปัญญา อันนำไปสู่รูปแบบการพัฒนาศักยภาพเด็กให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร แซ่เง่ สายจันทร์. (2558, มกราคม-มิถุนายน). การประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน เป็นพื้นที่แบบพึ่งตนเองและยั่งยืน ADP ลำทับ จังหวัดกระบี่. **วารสารนาคบุตรปริทรรศน์**, 7(1), 13-21.
- กิตติวดี-อัญญมณี บุญเชื้อ. (2551). **เรื่องเล่นไม่ใช่เรื่องเล่นเล่น** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สาราเด็ก.
- ปัญญา เลิศไกร. (2553). **นวัตกรรมการปลูกปาล์มน้ำมัน ลุ่มน้ำปากพนัง** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ปัญญา เลิศไกร. (2557). **ทฤษฎีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช.**
- เยาวภา เดชะคุปต์. (2542). **ดนตรีและกิจกรรมเข้าจังหวะสำหรับเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้. **วารสารนาคบุตร ปริทรรศน์**, 6(2), 90-98.
- วรนาท รักสกุลไทย. (2555). **ไฮสโคปกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมนวัตกรรมทฤษฎีการศึกษา ปฐมวัยสู่การประยุกต์ใช้ในห้องเรียน** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สาราเด็ก.
- สุภิญญา เทียนขาว. (2558, มกราคม-มิถุนายน). การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในระดับ การศึกษาพื้นฐานอำเภอเคียนซา สำนักงานการประถมศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 3. **วารสารนาคบุตร ปริทรรศน์**, 7(1), 52-62.
- Briggs,A.R.; Coleman, M. and Morrison,M. (2012). **Research methods In educational,leadership and management**. California: SAGE publication Inc.
- Glser ,B.G. (1978). **Advances in the methodology of grounded theory theoretical sensitivity**. San Francisco: University of California
- Kolb,D.K. (1984). **Experiential learning : Experience as the source of learning and development**. New Jersey: Prentice-HallInc.
- Roger, E. M. (1983). **Diffusion of Innovation**. New York: Free Press.